

Київський торговельно-економічний інститут

На правах рукопису

ПЛАКІДА Валерія Васильович

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ
РОБІТНИЧОГО ПОСТАЧАВАННЯ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ
В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Спеціальність 08.00.05 – економіка, планування,
організація управління народним
господарством і його галузлями
/територія і громадське харчування/

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття ученого ступеня
кандидата економічних наук

Київ 1993

Робота виконана на кафедрі комерційної діяльності Донецького комерційного інституту

Науковий керівник – кандидат економічних наук,
доцент Сальников

Офіційні опоненти – доктор економічних наук, професор
Корольков І. І.
кандидат економічних наук, старший
науковий співробітник Проценко Т. А.

Провідна установа – Львівський торговельно-економічний
інститут

Захист дисертації відбудеться " 16 " вересня 1993 р.
у 14 годни на засіданні спеціалізованої ради К.ІЗІ.ОІ.ОІ у
Київському торговельно-економічному інституті за адресою:
253156, Київ-156, вул.Кіото, 19

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського
торговельно-економічного інституту.

Автореферат роз'ясно " 21 " ⁰² червня 1993 р.

Учений секретар спеціалізованої
ради К.ІЗІ.ОІ.ОІ
кандидат економічних наук, доцент

Гелла
В.І.МОРЗОВА

ЛНБ України ім.В.Стефаніка

00802328 (N)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Перехід до ринкової економіки, що розгортався, об'єктивно передбачає роздержавлення і приватизацію в торгівлі, що визначає участь у торговому обслуговуванні населення підприємств роздрібно торгівлі і громадського харчування різних форм власності і як наслідок цього - конкуренцію між ними за оволодіння споживчим ринком. В умовах постійного підсилення конкуренції між підприємствами роздрібно торгівлі і громадського харчування суттєво підвищується значущість проблеми забезпечення їх конкурентоздатності.

При цьому особливу значущість набуває проблема забезпечення конкурентоздатності підприємств роздрібно торгівлі і громадського харчування системи робітничого постачання як досить специфічної торгової мережі, покликаної здійснювати торгово-побутове обслуговування: трудящих ряду галузей промисловості, будівництва і транспорту з врахуванням особливостей їх трудової діяльності і побутових умов, а також членів їх сімей. Ця значущість обумовлена тим, що багато підприємств роздрібно торгівлі і громадського харчування системи робітничого постачання, здійснюючи свою діяльність, пов'язану з організацією торгового обслуговування специфічних контингентів, характеризується досить низьким рівнем ефективності, у зв'язку з чим проблема забезпечення їх конкурентоздатності на споживчому ринку перетворюється у важковирішувану.

Зокрема, для забезпечення конкурентоздатності підприємств роздрібно торгівлі і громадського харчування цієї торгової мережі значно більше значення, а ніж для аналогічних підприємств інших торгових систем, мають потребу максимально ефективного використання, мають в їх розпорядженні матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, причому з врахуванням організації торгового обслуговування специфічних контингентів споживачів і особливостей трудової діяльності в окремих галузях промисловості, будівництва і транспорту.

Досить виразною специфікою характеризується трудова діяльність працюючих на підприємствах вугільної промисловості, зокрема шахтарів, а також їх побутові умови та умови розселення, що обумовлює особливості організації торгового обслуговування у вугледобувних регіонах підприємствами роздрібно торгівлі і громадського харчування системи робітничого постачання вугільної промисловості.

Разом з тим, не дивлячись на значущість підвищення ефективності роздрібною торгівлі і громадського харчування системи робітничого постачання в цілому і системи постачання вугільної промисловості, зокрема, ця проблема не знайшла ще належного висвітлення в економічній літературі. Так, окремі питання розвитку і організації торгового обслуговування системного робітничого постачання в цілому або системами робітничого постачання деяких галузей промисловості, будівництва і транспорту частково висвітлені лише у працях голошубової Н.О., Каліна М.І., Королькова Г.І., Литвиненко А.П., Осипенко І.Б., Саміцького В.В., Скоробогатова В.С., Труша І.В. і деяких інших.

Отже, ці питання досліджені або безвідносно до конкретної системи робітничого постачання, або безвідносно до сучасного етапу переходу до ринкової економіки.

Теоретична нероздробленість і практична значущість питань пов'язаних з підвищенням ефективності робітничого постачання вугільної промисловості в умовах переходу до ринкової економіки визначили вибір теми дисертації, актуальність і цільову спрямованість дослідження.

Мета дисертаційної роботи полягає у комплексному дослідженні питань організації мережі підприємств роздрібною торгівлі і громадського харчування системи робітничого постачання вугільної промисловості і торгового обслуговування ними населення у вугледобувних регіонах теоретичного і практичного характеру, а також у розробці рекомендації по підвищенню ефективності цієї системи.

Відповідно до зазначеної мети у дисертаційній роботі поставлені такі основні завдання:

дослідити місце і роль системи робітничого постачання у торговому обслуговуванні трудящих в умовах переходу до ринкової економіки, а також особливості організації системи робітничого постачання вугільної промисловості;

проаналізувати рівень розвитку мережі підприємств роздрібною торгівлі і громадського харчування системи робітничого постачання вугільної промисловості і рівень організації торгового обслуговування населення ними;

визначити фактори, що впливають на рівень ефективності мережі підприємств роздрібною торгівлі і громадського харчування системи робітничого постачання вугільної промисловості;

розробити конкретні пропозиції по оптимізації розмірів, удосконаленню спеціалізації і покращанню розташування підприємств роздрібної торгівлі і громадського харчування системи робітничого постачання вугільної промисловості на території поселень вугледобувних регіонів;

запропонувати основні напрямки удосконалення торгового обслуговування населення підприємствами роздрібної торгівлі і громадського харчування системи робітничого постачання вугільної промисловості.

Об'єктом дослідження вибрані підприємства роздрібної торгівлі і громадського харчування системи робітничого постачання вугільної промисловості України. Окремі, більш глибокі дослідження виконані на матеріалах Куйбишевського орендного торгово-виробничого підприємства цієї системи, здійснюючого торгове обслуговування трудящих в Донецькій області.

Теоретичною і методологічною основою дослідження послужили Закони України, Укази Президента України, постанови Верховної Ради України з проблем переходу до ринкової економіки і розвитку торгівлі, діалектичні методи аналізу, принципи програмно-цільового і системного підходу до дослідження економічних явищ і процесів.

У ході виконання роботи використана загальноекономічна і спеціальна література з досліджуваної проблеми, матеріали наукових конференцій, нормативно-технічні документи.

Емпіричною базой дослідження і обґрунтування основних положень дисертаційної роботи стали матеріали статистичної звітності про розвиток роздрібної торгової мережі і мережі підприємств громадського харчування державної і кооперативної торгівлі України, а також системи робітничого постачання вугільної промисловості, дані оперативного обліку про розвиток і організацію роздрібної торгівлі і громадського харчування цієї системи у Донецькій області, спеціальні дослідження, проведені з участю автора, торгової мережі Куйбишевського орендного торгово-виробничого підприємства системи вугільної промисловості.

Методи дослідження. У ході дослідження і узагальнення інформації застосовувались методи порівняння, статистичних групвань, кореляційно-регресійного аналізу, графічного аналізу, а також техніко-економічних розрахунків. Обробка і розрахунок окре-

мих економічних показників виконувались з використанням засобів електронно-обчислювальної техніки.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що:

- обґрунтовані передпосилки зростання ролі системи робітничого постачання у торговому обслуговуванні трудящих в умовах переходу до ринкової економіки;

- виявлені особливості організації системи робітничого постачання вугільної промисловості;

- досліджені тенденції розвитку роздрібно-торгової мережі і мережі підприємств громадського харчування системи робітничого постачання вугільної промисловості, а також особливості їх розміщення у вугледобувних регіонах;

- обґрунтовані особливості організації торгового обслуговування населення в вугледобувних регіонах і обумовлюючі їх фактори;

- уточнені важливі фактори, які впливали на рівень ефективності використання роздрібно-торгової мережі і мережі підприємств громадського харчування, виявлені і описані математично ступінь їх впливу;

- обґрунтовані оптимальні розміри продовольчих магазинів в універсальним асортиментом товарів і оптимальне співвідношення торгових і неторгових площ у них;

- уточнені принципи розміщення роздрібно-торгової мережі і мережі підприємств громадського харчування системи робітничого постачання вугільної промисловості на території міських поселень;

- обґрунтована доцільність переходу на орендні відношення підприємств роздрібно-торгівлі і громадського харчування системи робітничого постачання вугільної промисловості.

Практична значущість результатів дослідження полягає у розробці рекомендацій і пропозицій по удосконаленню організації роздрібно-торгової мережі і мережі підприємств громадського харчування системи робітничого постачання вугільної промисловості України і підвищенню її ефективності. До них відносяться:

- розроблені в дисертації ефективні для цього етапу розвитку торгівлі типорозміри продовольчих магазинів з універсальним асортиментом товарів і загальнодоступних столових для вугледобувних регіонів;

- рекомендації по раціональному розміщенню роздрібної торгової мережі і мережі підприємств громадського харчування системи робітничого постачання вугільної промисловості на території міських поселень відносно місць розташування шахт, промислових підприємств та інших джерел концентрації потоків потенційних покупців;

- пропозиції по розвитку ефективних форм роздрібного продажу товарів і форм обслуговування споживачів підприємствами громадського харчування, а також по організації послуг населенню з врахуванням регіональних особливостей;

- рекомендації по переведенню на орендні відносини підприємств роздрібної торгівлі і громадського харчування системи робітничого постачання вугільної промисловості.

Части в дисертації рекомендації і пропозиції носять конкретний характер і можуть бути використані у діяльності підприємств роздрібної торгівлі і громадського харчування системи робітничого постачання вугільної промисловості України.

Апробація і реалізація результатів дослідження. Основні теоретичні положення і рекомендації практичного характеру, що містяться у дисертації, були повідомлені на чотирьох наукових конференціях професорсько-викладацького складу та аспірантів Донецького комерційного інституту про підсумки науково-дослідної роботи /м.Донецьк, 1990-1993 рр./, на трьох наукових конференціях професорсько-викладацького складу і аспірантів Київського торгово-економічного інституту /м.Київ, 1991-1993 рр./, а також на Республіканській конференції "Розвиток форм господарювання: досвід і проблеми" /м.Рига, 1991 р./ та Міжнародної наукової конференції "Актуальні проблеми розвитку торгівлі, готельного господарства і туризму в умовах ринкових відносин" /м.Київ, 1993 р./.

Розроблені дисертантом типорозміри продовольчих магазинів з універсальним асортиментом товарів і загальнодоступних ідалень для вугледобувних регіонів України схвалені Донецьким обласним орендним торгово-виробничим підприємством робітничого постачання вугільної промисловості "Донецьквугілля-торгобслуговування" і запропоновані для впровадження у 15 містах Донецької області по 20 АТПП об'єднання. Економічний ефект склав 1,8 млн крб. /довідка від 15.09.92 р./.

Навні у дисертації пропозиції по удосконаленню торгового обслуговування населення у підприємствах роздрібної торгівлі і

громадського харчування системи робітничого постачання вугільної промисловості схвалені і прийняті до запровадження Куйбишевським орендним торгово-виробничим підприємством робітничого постачання вугільної промисловості м.Донецька. Економічний ефект склав 600 тис крб. /довідка від 25.10.92 р./.

Пропозиції по покращенню організації оплати праці були використані при виконанні УкрДІТТХ наукової теми "Розробити положення про внутрішньогосподарський орендний підряд у структурних одиницях різної спеціалізації ВРПів Донецького УРПа Міністерства вугільної промисловості СРСР і, яка була прийнята замовником /довідка від 25.02.92 р. № 65/94/.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження опубліковані у 4 наукових роботах загальним обсягом 1,2 друкованих аркуша.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох глав, висновку, списку використаної літератури, що включає 145 найменувань і додатків. У роботі нараховується 54 таблиці, 5 малюнків і 7 додатків.

З М І С Т Д И С Е Р Т А Ц І І

Вступ.

Глава 1. РОЛЬ СИСТЕМИ РОБІТНИЧОГО ПОСТАЧАННЯ У ТОРГОВОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ ТРУДЯЩИХ І ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЇ У ВУГІЛЬНІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ.

1.1. Місце і роль системи робітничого постачання у торговому обслуговуванні трудящих.

1.2. Особливості організації системи робітничого постачання у вугільній промисловості.

Глава 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТОРГОВОЇ МЕРЕЖІ І ТОРГОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ СИСТЕМОЮ РОБІТНИЧОГО ПОСТАЧАННЯ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.

2.1. Розвиток торгової мережі системи робітничого постачання вугільної промисловості.

2.2. Аналіз розташування торгової мережі системи робітничого постачання вугільної промисловості.

2.3. Організація торгового обслуговування підприємствами роздрібною торгівлі і громадського харчування системи робітничого постачання вугільної промисловості.

Глава 3. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБІТНИЧОГО ПОСТАЧАННЯ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.

- 3.1. Підвищення ефективності використання мережі підприємств роздрібної торгівлі і громадського харчування.
- 3.2. Удосконалення торгового обслуговування покупців у підприємствах роздрібної торгівлі і громадського харчування.
- 3.3. Впровадження орендних відносин і їх роль у підвищенні ефективності системи робітничого постачання вугільної промисловості.

ВИСНОВОК

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

До захисту виносяться такі основні положення:

I. Виникнення на початку 30-х років у колишньому СРСР системи робітничого постачання як специфічної торгової мережі обумовлювалось необхідністю переважаючого постачання точарами народного споживання працюючих на підприємствах промисловості, будівництва і транспорту в умовах гострого дефіциту товарних ресурсів і нормуючого постачання трудящих товариш за картками. При цьому на окремих етапах свого функціонування її місце і роль у торговому обслуговуванні трудящих, а також її правове положення і функції суттєво змінювались. Зокрема, якщо на початковому етапі відділи робітничого постачання /ВРПи/, що становлять у своїй сукупності цю систему, входили до складу підприємств промисловості, будівництва і транспорту і здійснювали торгово-побутове обслуговування виключно працівників своїх підприємств, то у подальшому, з відміною карткової системи, вони були виведені із складу цих підприємств і передані у підпорядкування створеним у структурі відповідних міністерств та відомств управлінням /або головним управлінням/ робітничого постачання.

У цих умовах ВРПи стали все частіше організовувати торгово-побутове обслуговування трудящих підприємств на основі договірних відносин, а для забезпечення необхідного рівня рентабельності від торгової діяльності почали розвивати власну торговельну мережу поза місцями прикладення праці і проживання трудящих обслуговуваних підприємств. Це привело до того, що у ряді міст, у тому числі у окремих великих промислових центрах, ВРПи навіть

перетворились в основні торгові організації, обслуговуючі поряд з
трудящими промислових підприємств решту міського населення.

Слід відзначити, що не дивлячись на багаторазове застосувані
заходи по обмеженню сфери діяльності системи робітничого по-
стачання, вона продовжує грати велику роль у торговому обслугову-
ванні не тільки трудящих обслуговуваних ними підприємств і членів
їх сімей, але і інших контингентів населення, особливо міського.

Так, у 1990 р. на долю цієї системи припадає більше 11 %
всього роздрісного товарообороту і біля 13 % загальної кількості
роздрібно-торгових підприємств і підприємств громадського харчуван-
ня державної і кооперативної торгівлі України.

Дослідженнями встановлено, що розвиток системи робітничого
постачання обумовлюється, по-перше, особливостями попиту на това-
ри народного споживання окремих категорій трудящих і, по-друге,
специфікою трудової діяльності в окремих галузях народного госпо-
дарства. У зв'язку з цим вона одержала великий розвиток у таких,
наприклад, комплексах, як паливно-енергетичний та хіміко-лісовий,
а також у капітальному будівництві, на залізничному, морському
і річковому транспорті.

На сучасному етапі переходу до ринкової економіки система
робітничого постачання повинна одержати подальший розвиток, що
обумовлено збереженням специфіки трудової діяльності, але і необ-
хідністю більш повного задоволення специфічних потреб трудящих у
товарах народного споживання. Саме наявність спеціальних торгових
підприємств, пристосованих для організації обслуговування специ-
фічних контингентів трудящих, їх взаємодія з промисловими підпри-
ємствами щодо розвитку необхідної торгової мережі і необхідних
товарних ресурсів в умовах їх дефіциту, буде сприяти більш повно-
му задоволенню потреб цих контингентів у товарах народного спожив-
ання з врахуванням особливостей їх попиту.

2. Особливе місце у системі робітничого постачання займає
система робітничого постачання вугільної промисловості, що обумов-
лено, з однієї сторони, рівнем розвитку вугільної промисловості
в Україні, а з другої - специфікою праці і побуту працівників на
підприємствах цієї галузі.

Роль і місце вугільної промисловості у задоволенні потреб
народного господарства України в паливі і очікуваний її подальший
розвиток обумовлюють відповідний рівень розвитку системи робітни-
чого постачання цієї галузі.

Так, за 1971-1990 рр. її роздрібний товарооборот збільшився більш ніж у 2 рази. На її долю у такому вугледобувному регіоні, як Донецька область припадало в 1990 р. 26 % загального обсягу роздрібногo товарообороту державної і кооперативної торгівлі / табл. /.

Однією із важливих особливостей системи робітничого постачання вугільної промисловості є те, що вона в значно більших масштабах, ніж система робітничого постачання інших галузей народного господарства, здійснює торгове обслуговування контингентів населення, не працюючих на підприємствах вугільної промисловості. Причиною цього є специфіка розселення трудящих підприємств вугільної промисловості у вугледобувних регіонах.

3. Специфіка системи робітничого постачання вугільної промисловості обумовила особливості організації мережі її підприємств роздрібної торгівлі і громадського харчування, які полягають у тому, що:

роздрібна торгова мережа цієї системи характеризується досить високою долею у ній магазинів. Вони складають 91,5 % загальної кількості підприємств роздрібної торгівлі, у той час як у державній та кооперативній торгівлі України - 82,7 %;

магазини цієї системи за величиною торгової площі, що припадає в середньому на один магазин значно крупніші: магазинів державної і кооперативної торгівлі в цілому. Так, у середньому на один магазин системи робітничого постачання вугільної промисловості припадало у 1990 р. 147 м² торгової площі, у той час як у середньому на один магазин державної і кооперативної торгівлі в цілому - тільки 93,5 м²;

у загальній кількості магазинів даної торгової системи досить високу питому вагу займають продовольчі магазини. Їх доля складає 68 %, а в державній торгівлі України - тільки 48 %;

Питома частка торгових систем
у роздрібному товарообороті, число
підприємств роздрібної торгівлі і громадського
харчування в Україні в цілому і Донецької області
в 1990 р. /в % до підсумку/

Торгові системи	Роздрібний товарооборот за рік		Число підприємств на кінець року	
	1	2	3	4

1. Україна

1.1. Систем колишнього Міністерства торгівлі	44,5	17,4	32,3
1.2. Система робітничого постачання	11,0	9,6	19,9
у тому числі:			
система робітничого постачання вугільної промисловості	4,9	3,4	6,6
1.3. Інші торгові системи державної торгівлі	15,4	18,1	9,8
1.4. Споживча кооперація	28,5	57,2	37,2
1.5. Торгові кооперативи і кооперативи громадського харчування	0,6	0,4	0,8
Всього	100,0	100,0	100,0

2. Донецька область

2.1. Система колишнього Міністерства торгівлі	26,6	13,6	22,2
2.2. Система робітничого постачання	51,9	40,0	65,1
у тому числі:			
система робітничого постачання вугільної промисловості	26,0	20,4	36,0

Закінчення таблиці

I	1	2	3	4
2.3. Інші торгові системи державної торгівлі		9,3	17,0	1,7
2.4. Споживча кооперація		11,7	29,0	10,0
2.5. Торгові кооперативи і кооперативи громадського харчування		0,5	0,4	0,7
Всього		100,0	100,0	100,0

Певною специфікою характеризується спеціалізація продовольчих і непродовольчих магазинів;

серед підприємств громадського харчування найбільшу питому вагу займають ідальні: на їх долю припадає більше 57 % загальної кількості цих підприємств. При цьому підприємства громадського харчування системи робітничого постачання вугільної промисловості за своїм розміром крупніше підприємств громадського харчування державної і кооперативної торгівлі в цілому приблизно на 10 %;

переважаюча кількість магазинів і підприємств громадського харчування цієї системи розташовані в міській зоні міст або в шахтарських поселеннях, причому значна доля магазинів /біля 59 % продовольчих і більше 65 % непродовольчих/ розташовані біля шахт або інших підприємств вугільної промисловості, а 82 % підприємств громадського харчування розташовані на закритій території /на шахтах, промислових підприємствах, в установах або учбових закладах/ і недоступні для їх відвідування міським населенням. Разом з тим, із загальнодоступних міському населенню підприємств 67 % також розташовані при шахтах, промпідприємствах, в установах і учбових закладах. І тільки третина таких підприємств, головним чином спеціалізованих /ресторани, кафе-терії, кафе і т.д./, розташовуються поза промпідприємствами та установами.

4. У системі робітничого постачання вугільної промисловості в останній час застосовувались певні заходи по удосконаленню торгового обслуговування трудящих підприємств галузі та інших категорій населення. Так, в роздрібній торгівлі частина магазинів переведена на самообслуговування функціонують магазини замовлень і постійно діючі пункти замовлень на шахтах, інших промислових

підприємствах і в деяких установах. У торгівлі непродовольчими товарами організовано продаж товарів за зразками з їх доставкою додому покупця з складів оптових баз і підприємств промисловості. У громадському харчуванні уже досить тривалий час традиційно застосовуються випадковим чином себе на практиці дві форми обслуговування. Самообслуговування /в більшості їдалень і буфетів/ і обслуговування з допомогою офіціантів /в ресторанах, більшості кафе і деяких їдальнях/, розташованих, як правило, у ряді установ. Однак, доля підприємств роздрібно торгівлі, застосовуючих самообслуговування, продовжує залишатись низькою, не одержав потрібного розриву продаж товарів на замовлення покупця. Потребує удосконалення технологія продажу товарів і відпускання їжі на основі самообслуговування. Не отримали необхідного розповсюдження послуги, здійснювані покупцями підприємствами роздрібно торгівлі і громадського харчування.

5. У процесі проведеного дослідження виявлені резерви підвищення ефективності системи робітничого постачання вугільної промисловості в умовах переходу до ринкової економіки. Одним із важливих напрямків резервів є підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази цієї системи, насамперед її торгової мережі. Цьому буде сприяти: оптимізація розмірів магазинів і місткості підприємств громадського харчування; підвищення долі торгової площі у загальній площі магазинів; удосконалення спеціалізації підприємств роздрібно торгівлі і громадського харчування; покращання їх розташування на території міських поселень.

У процесі проведених досліджень встановлена залежність рівня ефективності використання торгової площі магазинів і місць в їдальнях від ряду із перерахованих факторів, а графічний аналіз цих залежностей показав, що вони можуть бути описані рівнянням парабол:

$$y_x = a_0 + a_1x - a_2x^2;$$

де y_x - товарооборот на 1 м² торгової площі магазину або на одне місце столової;

x - величина загальної і торгової площі магазину, питома вага торгової площі у загальній площі магазину, число місць у їдальні;

a_0, a_1, a_2 - параметри рівняння.

Розрахунки показали, що на даному етапі розвитку торгової мережі системи робітничого постачання вугільної промисловості передраховані залежності описуються такими рівняннями:

залежність обсягу товарообороту на 1 м² торгової площі від величини загальної площі продовольчого магазину з універсальним асортиментом товарів рівнянням

$$У_{x_1} = 5,70 + 32,2619x_1 - 31,893382x_1^2,$$

де $У_{x_1}$ - обсяг товарообороту на 1 м² торгової площі магазину, тис. крб. на рік;

x_1 - загальна площа магазину, тис. м²;

залежність обсягу товарообороту на 1 м² торгової площі від величини торгової площі продовольчого магазину з універсальним асортиментом товарів рівнянням:

$$У_{x_2} = 11,30 + 3,07113x_2 - 18,982613x_2^2,$$

де x_2 - торгова площа магазину, тис. м²;

залежність обсягу товарообороту на 1 м² торгової площі від питомої ваги торгової площі в загальній площі продовольчого магазину з універсальним асортиментом товарів рівнянням:

$$У_{x_3} = 0,56 + 0,475299x_3 - 0,004735x_3^2,$$

де x_3 - питома вага торгової площі в загальній площі магазину, %;

залежність товарообороту на одне місце від містивості загальнодоступної ідальні рівнянням:

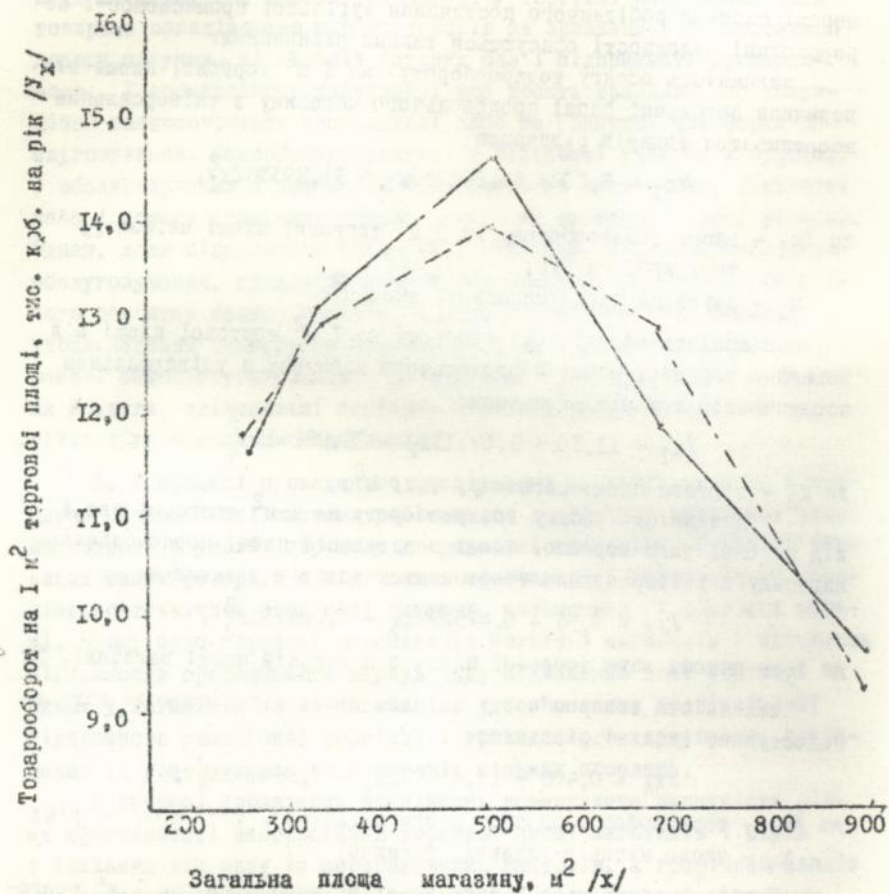
$$У_{x_4} = 0,408 + 11,456382x_4 - 1,980283x_4^2,$$

де $У_{x_4}$ - товарооборот на одне місце в ідальні, тис. крб. на рік;

x_4 - число місць в ідальні, одиниць.

Графічне відображення залежності товарообороту на 1 м² торгової площі від величини загальної площі продовольчого магазину з універсальним асортиментом товарів наведено як приклад на малюнку.

Зроблені за наведеними вище рівняннями розрахунки показали, що на даному етапі в системі робітничого постачання вугільної промисловості найбільш ефективними продовольчими магазинами з універсальним асортиментом товарів можуть бути магазини із загальною площею 280-800 м² і торговою площею 150-400 м², загальнодоступні ідальні з числом місць 150-400. Поряд з цим в продовольчих

Умовні позначення:

- Фактичний товарооборот на 1 м² торгової площі магазину, тис. крб. на рік
- Теоретичний товарооборот на 1 м² торгової площі магазину, тис. крб. на рік

Мал. Залежність обсягу товарообороту на 1 м² торгової площі від величини загальної площі продовольчого магазину з універсальним асортиментом товарів системи робітничого постачання вур'яльної промисловості в 1991 р.

магазинах з універсальним асортиментом товарів найбільш висока ефективність використання торгової площі при її питомій вазі у загальній площі магазинів, рівній 49-52 %, а в середньому 50 %. Проведені розрахунки, по-перше, не підтверджують думки окремих економістів в розумінні того, що з укрупненням магазинів відбувається підвищення їх ефективності, і, по-друге, що високоефективними є тільки досить крупні магазини. Отже, виникає потреба в перегляді діючих у даний час відповідних документів з метою перегляду мінімальних розмірів продовольчих магазинів з універсальним асортиментом товарів а також рекомендованої долі торгової площі у загальній площі цих магазинів.

Зокрема, у системі робітничого постачання вугільної промисловості, обслуговуючої, як правило, не тільки працюючих на підприємствах цієї галузі, але і інші контингенти населення, слід розглядати як основні типи продовольчих магазинів житлової зони і житлих селищ шахтарів магазин типу "Продтовари" з торговою площею 150 і 250 м², а також типу "Універсам" з торговою площею 400 м². Це дозволить наблизити мережу продовольчих магазинів до місць проживання обслуговуваних контингентів і підвищити їх ефективність.

Певний вплив на рівень ефективності торгових підприємств роблять також місця їх розташування на території міських поселень і в залежності від їх близькості до місць концентрації потоків потенційних покупців. Так, найбільш високою ефективністю характеризуються підприємства, розташовані в центральній частині міського району і виконуючі по своїй суті функції підприємств міського значення, а також підприємства, розташовані у місцях високої концентрації купівельних потоків.

У зв'язку з цим в дисертації рекомендується створювати умови для підвищення концентрації потоків потенційних покупців у місцях розташування магазинів і підприємств громадського харчування. На думку дисертанта, цьому буде сприяти організація біля них зупинок громадського транспорту, обладнання різного роду підприємств побутового обслуговування або видовищних закладів, організація місць проведення масових заходів, встановлення телефонних кабін, щитів об'яв і т.п.

6. Підвищення ефективності підприємств роздрібної торгівлі громадського харчування системи робітничого постачання вугільної промисловості знаходяться у безпосередній залежності і від

удосконалення торгового обслуговування населення. В зв'язку з цим в роздрібній торгівлі пропонується перехід на самообслуговування основні частини продовольчих і непродовольчих магазинів, а також удосконалення технології його організації. Поряд з цим рекомендується розвивати мережу постійно діючих пунктів приймання попередніх замовлень на шахтах і промислових підприємствах, причому не тільки на продовольчі, але і на непродовольчі товари з доставкою складнотехнічних і крупногабаритних товарів додому покупцям.

Організація продажу як продовольчих, так і непродовольчих товарів на основі попередніх замовлень через постійно діючі пункти приймання замовлень на шахтах, і промислових підприємствах і в установах особливо актуальна у даний час, тобто на початковій стадії переходу до ринкової економіки, коли відчувається дефіцит практично всіх груп товарів.

У цих умовах трудові підприємства вугільної промисловості будуть мати можливість придбати продовольчі товари без необхідності відвідування багатьох магазинів у пошуках потрібних їм товарів, а дефіцитні непродовольчі товари - у порядку встановленої на їх підприємствах черговості.

Організація цієї форми продажу підвищує, крім того, ефективність підприємств роздрібною торгівлі, так як у цих умовах суттєво зменшується потреба в торгових і складських площах для демонстрації і зберігання товарів. У громадському харчуванні необхідно удосконалювати технологію відпуску їжі на основі самообслуговування з метою пришвидшення обслуговування споживачів. Цьому буде сприяти організація відпуску комплексних обідів, сніданків і вечері, особливо з попереднім сервіруванням столів перед початком масового притоку в їдальні відвідувачів; організація попереднього продажу абонементів на харчування як разових, розрахованих на одержання одного обіду, так і багатоденних, що дають право на одержання обідів протягом певної кількості днів; організація розрахунків, особливо при інтенсивних потоках споживачів, шляхом розподілу функцій, пов'язаних з підрахунком ціни блюд і безпосереднім розрахунком, між двома касирями та деякі інші.

Покращання торгового обслуговування трудових підприємств вугільної промисловості, членів їх сімей та інших контингентів населення у вугледобувальних регіонах системного робітничого по-

етапів, а також підвищили ефективності підприємств роздрібноі торгівлі і громадського харчування в значній мірі залежить, крім того, від організації різного роду послуг, здійснюваних цими підприємствами покупицями. При цьому набір таких послуг повинен залежати від конкретних умов і специфіки обслуговуваних підприємств.

Підвищенню ефективності і, значить, конкурентоздатності підприємств роздрібноі торгівлі і громадського харчування будуть сприяти, крім того, суміщення в доцільних межах у одному підприємстві функцій, пов'язаних з роздрібною продажем товарів, і функцій, пов'язаних з організацією харчування. З цієї метою у порівняно великих магазинах доцільно організувати приготування і відпуск хоча б обмеженого асортименту гарячих блюд з їх споживанням на спеціально обладнаній для цього частині площі торгового залу. У свою чергу підприємствами громадського харчування, особливо їдальнями, слід організувати продаж продуктів споживання в значно більш широкому асортименті, ніж це практикується у даний час через буфети, що є у їдальнях.

7. Рівень ефективності підприємств роздрібноі торгівлі і громадського харчування системи робітничого постачання вугільної промисловості в значній мірі залежить від їх переведення на орендні відносини як початкового етапу реорганізації і приватизації цих підприємств, що підтверджується досвідом роботи орендних підприємств даної системи. При цьому найбільш висока ефективність досягається у тому випадку, коли на орендні відносини переводяться не окремі підприємства того або іншого ВРПа, а вся мережа його підприємств роздрібноі торгівлі і громадського харчування, а також виробничі, будівельні, транспортні та інші підприємства, оскільки у даному випадку проявляється всяма зацікавленість у досягненні максимально високих кількісних результатів своєї діяльності.

На думку дисертанта, запропоновані в дисертаційній роботі шляхи підвищення ефективності системи робітничого постачання вугільної промисловості при переході до ринкової економіки дозволять покращити торговельне обслуговування трудящих підприємств цієї галузі, членів їх сімей і інших контингентів населення у вугледобувних регіонах і на цій основі підвищити конкурентоздатність своїх підприємств роздрібноі торгівлі і громадського харчування.

Основні положення дисертації опубліковані автором у таких роботах:

1. Новые формы организации системы рабочего снабжения // Развитие форм хозяйствования: опыт и проблемы: Тезисы докл. республик. конфер. - Рига. Латв. ун-т, 1991 /0,2 п.л./.
2. Повышение эффективности системы рабочего снабжения в условиях перехода к рыночным отношениям // Торговля в условиях рынка: Сб. науч. тр. - К.: Киев. торг.-экон. ин-т, 1992 /0,4 п.л./.
3. Арендные отношения в торговле // Экономика право-государственное регулирование: Сб. науч. тр. - Донецк: Ин-т экон. премо-сти АК Украины, 1992 /0,5 п.л., в соавторстве/.

ПЛАКІДА Валерій Васильович

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ
РОБІТНИЧОГО ПОСТАЧАННЯ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ
В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО ГИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Підд. до друку. 18.06.93. Формат 60x 84/16. Папір друк.
Ср. друк. Ум. друк. арк. 1,06. Ум. фарбо-відб. 1,18.
Обл.-вид. арк. 1,02 Тираж 100 пр. Зам. 270.

РВВ КТЕІ Дільниця оперативного друку
253156, Київ - 156, вул.Кіото, 19

AB 28.042